
Володимир Бойко

**РЕГІОНАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЯК ПРОЯВ ГРОМАДСЬКОЇ
ІНІЦІАТИВИ НАУКОВЦІВ**

«В Чернігові створено новий інститут, але в ньому не навчаються», — так восени 2001 р. відгукнулася газета «Голос України» на заснування Сіверського інституту регіональних досліджень. Справді, йшлося не про новий вищий навчальний заклад, а про міську громадську організацію, засновниками якої стали викладачі місцевих вищих навчальних закладів, переважно гуманітарії, насамперед — історики. Втім, зустрічаємо серед них також кандидата медичних наук та кандидата технічних наук. Десять з тринадцяти засновників мали наукові ступені та вчені звання. Очолив НГО доктор історичних наук, професор С. Лепявко, нині — завідувач кафедри історії слов'ян Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Як з'ясувалося дещо згодом, члени організації проявляли свою енергію не лише в науковій сфері. Серед них — приватний підприємець, журналіст — засновник журналу та Інтернет-видання, декан факультету одного з інститутів Чернігова, завідувач відділенням обласної лікарні, директор центру підвищення кваліфікації державних службовців. Отже, інститут володіє не лише творчим, але й адміністративним потенціалом.

Поява самої ідеї такого об'єднання обумовлена прагненням його ініціаторів поєднати свої можливості, аби пожвавити наукове життя на Чернігівщині, надати йому нових організаційних форм. Втім від самого початку було зрозуміло — суто професійною сферою справа не обмежиться і буде поширена на сферу громадських дій.

Метою діяльності Інституту проголошувалося проведення незалежних наукових досліджень в галузях гуманітарних та політичних наук, сприяння становленню громадянського суспільства, розвитку науки, освіти, мистецтва; поширенню наукової інформації в українських та іноземних засобах масової інформації, насамперед в мережі Інтернет, пропаганді історико-культурної спадщини, задоволенню потреб громадськості в друкованій продукції; наданню громадянам та юридичним особам інформаційної та іншої підтримки. Планувались проведення наукових, науково-методичних та науково-практичних конференцій, семінарів, симпозіумів, лекторіїв за участю вітчизняних та іноземних фахівців, співпраця з органами виконавчої влади,

місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, підготовка наукових та науково-популярних праць, інших видів друкованої продукції, поширення інформації про регіон всіма доступними засобами, участь у програмах міжнародного наукового обміну та інше.

Так уявлялися напрями роботи Інституту майже сім років тому. Час дещо змінив первісні підходи. Залишилося два ключові напрями діяльності, заради яких і створювалася організація — науковий та громадсько-просвітницький. Доволі часто межу між ними провести доволі важко. Першими акціями Сіверського інституту протягом 2001–2003 рр. стала низка «круглих столів» за участю відомих в Україні та за її межами істориків та місцевих фахівців. В гостях у чернігівців були відомі українські й зарубіжні вчені Н. Яковенко, В. Ульяновський, Ю. Мицик, Ю. Пінчук, С. Кульчицький, В. Верстюк, В. Кучер, Джеймс Мейс, Р. Сербин. Кожного разу обговорювалася тема, що становила сферу наукового інтересу гостя, разом з тим наводилися місцеві факти.

Не в останню чергу така активність привела до того, що Канадський інститут українських студій Альбертського університету (Едмонтон) вирішив провести в Чернігові наприкінці серпня 2002 р. міжнародну наукову конференцію «Україна — Росія: діалог історіографій». Її організаторами, поряд з Сіверським інститутом, виступили Східноукраїнський дослідний інститут ім. В. Липинського (Філадельфія, США), Інститут європейських досліджень НАН України, Чернігівський педагогічний університет. В місті над Десною зібралися відомі українські і російські історики та дослідники з української діаспори США та Канади: Н. Яковенко, Т. Яковлева, З. Когут, Я. Пеленський, Ф. Сисин, В. Верстюк, Ю. Шаповал, Л. Протасов. Разом з ними участь у дискусіях брали їхні молодші колеги, більшість з яких, природньо, представляли Чернігів. Дослідники в історичній ретроспективі розглянули сучасні оцінки, часом дуже різні, ключових проблем з багатосотлітньої історії України та Росії.

До сьогодні цей науковий форум залишається найбільш представницьким за весь час роботи Сіверського інституту. Але не єдиним. Можна навіть сказати, що то був потужний поштовх для розгортання його активності у царині організації наукових заходів. Найтривалішим проектом стали традиційні Костомарівські читання, які проводяться регулярно, починаючи з 2002 р. Ініціатором читань виступив відомий дослідник наукового доробку М. Костомарова професор Ю. Пінчук. Проведено шість таких зібрань науковців. Основну частину доповідей традиційно складають спеціалісти з Інституту історії України НАН України (А. Бовгиря, О. Гончар, О. Ковалевська, О. Удод та ін.) і чернігівські дослідники (С. Лепявко, С. Половнікова, І. Ситий, О. Тарасенко та ін.). Поряд з ними, в читаннях беруть участь вчені різних наукових інституцій Києва, а також гості з інших

міст — Запоріжжя і Одеси (В. Брехуненко, В. Щербак, О. Бачинська та ін.) На засіданнях секцій обговорюються питання косторознавства — життя, творчості й оточення М. Костомарова, історіографія проблем, якими він займався, насамперед, історія козацтва. Захід традиційно відбувається в Чернігівському історичному музеї (директор С.Лаєвський). Крім цього, у 2007 р. було проведено виїзне засідання у Прилуках з відвіданням Дідівців — маєтку дружини М. Костомарова.

Плідним виявився минулий рік та початок поточного. На початку жовтня 2007 р. Сіверський інститут, поруч з Чернігівською облдержадміністрацією, Чернігівською обласною радою, провів науково-практичну конференцію «Історія адміністративно-територіального устрою Чернігово-Сіверщини». До участі зголосилися професори С. Білокінь, В. Половець, М. Бутко, доктор юридичних наук Н. Нижник. Відкривали зібрання голова облдержадміністрації В. Хоменко та голова обласної ради Н. Романова. Це перша спроба дослідити зазначену проблематику на теренах Чернігівщини, починаючи з князівської доби і завершуючи сьогоднішнім. Дотепер не існує фахівця, який міг би створити цілісну картину змін, що відбувалися протягом всієї історії Чернігово-Сіверщини, саме тому знадобилися колективні зусилля. Крім іншого, конференція стала зрізом наукових інтересів членів Сіверського інституту: козацька доба, XIX ст., Українська революція 1917–1921 рр., взаємини держави і церкви, 20–30 рр. XX ст.

За три тижні, 25 жовтня, Сіверський інститут провів наукові читання «Українська Народна Республіка — 90 років з дня проголошення», де співorganizаторами виступили Український інститут національної пам'яті, Інститут історії України НАН України, а інформаційну підтримку надав «Голос України». До Чернігова тоді завітали В.Верстюк, Р.Пиріг і ледь не весь відділ історії Української революції Інституту історії України НАН України. Разом з чернігівськими колегами у присутності громадськості, численних працівників закладів культури і освіти вони розповіли про останні здобутки сучасної української історіографії зазначеного напрямку.

Вже тоді було досягнуто про домовленість — провести подібний захід до ювілею бою під Крутами. Що й сталося в Ніжинському державному університеті ім. М. Гоголя 24 січня 2008 р. Наукові читання «Українська революція 1917–1921 рр.: подвиг Героїв Крут» знову зібрали представницьке коло науковців та громадськості, а у їх відкритті, крім перших керівників області, взяв участь в. о. голови Українського інституту національної пам'яті І. Юхновський.

Інша складова діяльності Сіверського інституту — видавнича. Першою спробою став вихід матеріалів до бібліографії М. Костомарова. Протягом наступних років були видані дві збірки документів з історії України XVIII ст. (упорядник І. Ситий), моно-

графія чернігівських авторів В. Бойка, Т. Демченко та О. Онищенко «1917 рік на Чернігівщині», чотири видання матеріалів конференції: «Місцеве самоврядування та статутне право в Україні», «Україна-Росія: діалог історіографій», «Історія адміністративно-територіального устрою Чернігово-Сіверщини», «Науково-історичні читання, присвячені 140-річчю з дня народження М.С. Грушевського». Всі вони доступні на сайті організації за адресою www.siver.uct.ua.

Розгортається також громадська діяльність Сіверського інституту. Здійснено або знаходиться в реалізації низка проектів, насамперед, за підтримки Міжнародного фонду «Відродження»: «Розробка та сприяння запровадженню статутів територіальних громад в Чернігівській області» (2002–2003 рр.), «Адаптація соціальної політики та трудового законодавства України до стандартів ЄС» (2006–2007 рр.), «Залучення депутатів місцевих рад та керівників територіальних громад до навчання з євроатлантичної інтеграції» (2007–2008 рр.). В їх рамках проводилися семінари, конференції, тренінги. І не тільки в Чернігові, але і в Києві, Миколаєві, Черкасах, Донецьку, Кіровограді. Пріоритетною категорією, з якою працював Інститут в цих проектах, були посадові особи місцевого самоврядування. Важливим доробком організації є проект статуту міста Чернігова. Його розробили разом з місцевим осередком Асоціації міст і громад України. Цей текст, з певними доробками, у жовтні 2007 р. ухвалила міська рада.

У грудні 2004 р. Сіверський інститут провів «круглий стіл» «Інтелігенція Чернігівщини за чесні і прозорі вибори». Ця акція мала політичне забарвлення, і була виключенням у роботі організації, загалом непричетної до політичної діяльності. Водночас вона не є стороннім спостерігачем суспільних процесів. Так у листопаді 2007 р. організація оприлюднила звернення, де закликала місцеве самоврядування Чернігова продовжити роботу з увічнення пам'яті видатних земляків, подій у назвах вулиць та пам'ятних знаках. Тоді, зокрема, Інститут запропонував назвати одну з чернігівських магістралей іменем Героїв Крут.

Останніми роками організація значну увагу приділяє питанням європейської та євроатлантичної інтеграції України. Крім вже зазначених проектів, у 2006–2007 рр. проведено низку семінарів за підтримки Центру інформації та документації НАТО в Україні — для заступників міських голів, сільських голів, представників місцевих засобів масової інформації.

Висвітлені напрями роботи Сіверського інституту, на нашу думку, себе виправдали, отже розвиватимуться надалі, набуваючи нових рис та змісту. Водночас Інститут, як і будь яка організація, прагне до постійного оновлення та продовження наукової та громадської активності, сподіваючись на співпрацю з усіма зацікавленими сторонами.